

Az írásbeliség régi-új területe: a rovásírás

Hosszú Gábor - 2013. 06. 05.

Nyelvtörténet és rovás paleográfia

Lehetséges-e, hogy a magyar nyelvtudomány eszköztárában megjelenjen a rovás, mint tudomány? Tény, hogy a rovásírással készült legrégebbi, magyar nyelvű szöveget tartalmazó régészeti emlékek kora két évszázaddal megelőzi a legkorábbi latin betűs magyar nyelvemlékeket.

Módszertan, avagy egy rovásfelirat tudományos igényű megfejtése

A szerzők egy 16-17. századból való, ez idáig megfejtetlen székelyföldi rovásemléket próbáltak szóra bírni a számítógépes paleográfia és a magyar nyelvtörténet eszköztárát bevetve. A cikk végigkíséri az olvasót az írásemlék régészeti leírásától a rovás paleográfiai elemzésen át a tudományos megalapozottságú nyelvészeti következtetések levonásáig.

Szabványosítás

Két világ találkozása: a nyelvészeté és az informatikáé. Látszik, hogy mindkettőnek szüksége van a másikra, de vajon megérett-e már mindenkiben ez a felismerés? Vajon elérkezett-e a várva várt pillanat, amikor a tudományok képviselői egymás ismereteit tiszteletben tartva megvizsgálják, hogy ki miben tud hozzájárulni az egyetemes ismeretek fejlesztéséhez?

Az informatika robbanásszerű fejlődése lehengerlő. Egy-egy számítógépes szabványnak döntő hatása lehet egy kultúra

fejlődésére. S miközben a latin betűs írásbeliségünk megőrzésén fáradozunk az internet korában, kiderült, hogy a magyar írásbeliség egy visszafogottan jelenlévő, de annál nagyobb múltra visszatekintő ága, a rovásírás méltatlanul mellőzött helyzetben van. S mivel az informatika villámgyorsan halad, lehetséges, hogy mire a magyar tudósok észbe kapnak, egy-két elrontott nemzetközi szabvány teljesen torz irányba viszi tovább ennek az írásbeliségnek a fejlődését. Ez a cikk azt a célt szolgálja, hogy a magyar bölcsészársadalom végre felelősen: a magyar néptánc, a magyar népművészet és a magyar néphagyományok mellett a székely-magyar rovásírás is értékhordozó, és érdemes a benne rejlő nyelvészeti, történelmi és néprajzi kincseket kibányászni.

Rovásfeliratokat megfejti szoftver

A cikk egy, az ismeretlen eredetű székely–magyar rovásírással készített feliratok jelentésazonosító algoritmusának hatékonyságnöveléséhez kidolgozott új eljárást mutat be. A szerzők különböző székely–magyar rovásábécékben található grafémáknak kielemezték a jellegzetes a topológiai tulajdonságait leíró tulajdonságvektorok értékeit. Topológiai tulajdonság lehet például egy körszerű hurok, ferde szakasz, függőleges szakasz, kereszteződés. Ezek után lehetővé vált a grafémáknak a tulajdonságvektorokkal történő elemzése. A szerzők jelen cikkben egy újonnan kidolgozott módszert ismertetnek, amely során három koncentrikus körnek és a székely–magyar rovás grafémával adott metszéspontjainak számát használja fel az ismeretlen grafémák beazonosításához. A körök és a graféma metszéspontjaiból három vektort képeznek, amelyek a metszéspontok számát tárolják. A tulajdonságvektorokat ezekkel a vektorokkal kiegészítve sikerült a kutatóknak annak az algoritmusnak a hatékonyságát javítani, amelyet az ismeretlen eredetű

székely–magyar rovásírással készített feliratok jelentésének a valószínűségi becslésére dolgoztak ki.

Számítógépes paleográfiai terminológia

Az ebben a számban szereplő cikkek elolvasása előtt érdemes tisztázni néhány terminológiai megkülönböztetést (Hosszú Gábor: *Rovásatlasz*. Budapest, 2013). A **graféma** egy meghatározott funkcióval rendelkező írásjegy, amely a legkisebb megkülönböztethető egység egy adott írásban, fajtája szerint lehet **betű**, **ligatúra**, **szám** vagy **írásjel**. A grafémát fontos elválasztani a **karaktertől**, amely olyan graféma, amihez egy kódot (pl. Unicode) rendeltek. Az **írásemlékeken feliratok** találhatóak, amelyek önálló logikai egységekből, **jelekből** állnak. Egy adott írásba tartozó jelek megfeleltethetők az íráshoz tartozó grafémák grafémaalakjainak. Megjegyzendő, hogy egyes szóösszetételekben a *jel* szó nem az előbbi értelemben, hanem a graféma szinonimájaként szerepel, ilyen pl. az *írásjel*. **Tipizált** grafémaalak egy adott graféma egy vagy több írásemlékben megjelenő sajátos megvalósulásának szabályosnak tekinthető rajzolata. Vagyis egy olyan grafémaalak, amely a felirat készítőjének a fejében létezhetett. Ettől a felirat készítője kisebb-nagyobb mértékben biztosan eltért, e legtöbbször megállapítható, hogy milyen grafémaalak megjelenítése volt az eredeti szándéka. Pl., ha egy grafémaalakban két párhuzamoshoz közelálló vonal szerepel, akkor a tipizált grafémaalak ténylegesen párhuzamos vonalat fog tartalmazni. Ezt úgy is kifejezhetjük, hogy a tipizált grafémaalak a graféma egy minimálisan formatervezett gépi megjelenítésű rajzolata, amit a grafémának kézírással vagy véséssel készített feliratokon látható megvalósulásai csak közelítenek. A tipizált grafémaalaktól eltér a **normalizált** grafémaalak, amely a graféma egy szabályosnak tekintett alakja, ami az adott

grafémára jellemző vizuális tulajdonságoknak leginkább megfelel.

A rovás paleográfiai cikkekben a grafémákat rendszerint úgy jelöljük, hogy megadjuk a grafémaalakot, ezután a grafémanevet, ami egyedi azonosító, majd ezután ferde törtvonalak vagy szögletes zárójelek között a graféma adott korban használatos hangértékét vagy hangértékeit. Pl. a Kárpát-medencei rovás egyik grafémájára így hivatkozunk:

↷ O [o],[ó]. Látható, hogy az 'O' grafémanév egy azonosító, amely egyértelműen meghatározza a grafémát, mint objektumot, s ezáltal legfeljebb csak emlékeztet a graféma szokásos hangértékeire. A grafémaalak (↷) és a hangértékei ([o],[ó]) pedig a graféma tulajdonságai.

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

© 2025 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.